

MÓSER ZOLTÁN

MAGYAR TÖRTÉNELMI ARCKÉPEK

Baka István közeledése Liszt Ferechez, Liszt műveinek
közelítése Baka István verseihez

1997. december 13-14-én Szegeden Baka István emlékére szavalóversenyt rendeztek. Azért utaztam le, és hallgattam végig a kétnapos rendezvény minden szereplőjét, mert tudtam (éreztem), hogy a készülő albumhoz adnak ott segítséget. Nem „jó tanácsot” kapok majd, hanem egy-egy jó vagy rossz hangsúly által talán olyan fényt vetül majd egy-egy sorra vagy motívumra, ami eddig elkerülte a figyelmemet. És így is történt. Az első nap éjszakáján így s azután álmotdram meg a címlapot, a második napon a címet, a vonaton pedig, hazafelé jövet az egészet összeállítottam. De itt vettem észre – újra és sokadszor átlapozván versei gyűjteményét –, hogy a Bakaversekből Lisztnek talán egy kevésbé ismert ciklusa is kiolvasható. (Ha úgy veszem elő és teszem megfelelő sorrendbe e verseket.) Erről szinte csak vázlatyszerűen kívánok szólni most, nem titkolatlan azzal a szándékkal, hogy egy versmondó és egy zongoraművész számára kaland is, szép feladat is lehet e tervezet megvalósítása.

*

A *Magyar történelmi arcképek* című (1884 és 1886 között született) ciklus Liszt kései zongoradarabjai közül való, amelyben a zeneszerző kora nagy egyéniségei közül hétnek állított emléket. Emlék és üzenet *Széchenyi, Eötvös, Vörösmarty, Petőfi, Mosonyi, Téli László és Deák Ferenc* nevében. „Üzenet a jövőnek”, ahogy egy zeneesztéta írja e kiérlelt, kései darabokról, amelyek Liszt életművében is megkülönböztetett, fontos helyen állnak kifejezőmódjuk révén is.

Hogy ismerte és szerette ezeket a műveket Baka István, ezt tudjuk. Ezért is gondolkodtam el azon, vajon véletlennek mondható-e az, hogy hasonló történelmi nagyságoknak – költőnek, zeneszerzőnek, államférfinak – állított ő is emléket? S hasonlóan Liszthez, magára is gondolt mindahányszor, amikor versben „ércnél maradandóbb” emléket állított azoknak, akiket a magyar szellemiség legnagyobbjaként tisztelt. Véletlen-e az egyezés, vagy arról van szó, hogy hasonló a hasonlóhoz vonzódik. A válaszadás helyett inkább Lisztnek a *Magyar történelmi arcképciklus*ban található nevek mellé hadd soroljam fel a párhuzamként az ide illő Baka verseket.

Ebbe az arcképcsarnokba (ha itt most a Liszt párhuzamokra gondolok) számomra nem illeszthető a két Dózsa Györgyről szóló vers: *Temesvár, Dózsa tábora*, illetve az *1514*. Félig-meddig igaz ez a *Zrínyiről* szóló versére is, ám ennek már számos zenei társa fellelhető Lisztnél, de versbéli társai hamarosan megszületnek Baka István műhelyében. Itt megjelenik az a *fő motívum*, ami egész életében végig kíséri: az Istennel való kemény küzdelem, megjelenik az angyal és a Sátán.

*Madách*ról írt három szonettje mellé szintén könnyű hasonló Liszt művet találni. Azon szerzeményeire gondolok, amelyeket a zeneköltő szerelmi csalódottságában alkotott. A *Tél Alsósztrégován* című vers már akkor született, amikor Baka István számára a nap fénye halványodni kezdett. A „*futnék, de nincs hova*”, az „*eszkimó-homály jő*” sorok, a *toporgó király*, az *alvó Sztregova* képe jól mutatják ezt.

A *Vörösmarty*ról szóló Liszt mű mellé már három, jelentőségében is hasonló és hasonlóan fontos Baka verset tehetünk: *Vörösmarty, 1850, Vázlat A vén cigányhoz*, *Vörösmarty* töredékek. A sárba süllyedt reményről és reménytelenségről szól mindhárom költemény.

Pontos párja és megfelelője a zongoraciklus *Széchenyi* című darabjának a *Döbling*. Az éjszakai Döblingről, a pokolbeli Magyarországról szóló reménytelen vallo-más, hat részben, hat hosszú sóhajban elbeszélve. (Nem véletlen, hogy a Bakáról szóló albumomat ezen vers néhány sorával indítom.) Az ötödik rész *Madách*hoz, *Arany*hoz hasonlóan a középkori haláltánc motívum feldolgozása, amely Liszt két híres zongoradarabja, a *Csárdás macabre* vagy a *Mefisztó keringő* ismerete nélkül így nem született volna meg.

Nagyságában, jelentőségében igen fontos a *Háborús téli éjszaka*, amely kilenc részes versciklus. *Ady*ről, *Ady* éjszakáiról, *Ady* Magyarorszájáról, a reménytelen háborúba sodródott és pusztuló országról szóló lidérces álom. Mintha *Ady* kedvenc dala és annak szomorú üzenete szervezné egységbe a lazán kapcsolódó, s folyton szétesni akaró részeket. A végén ismét ezt a dalfoszlányt idézi fel a költő:

„Befűtta az utat a hó... Ver még a szívem,
patkók csattognak bennem, hóviharral
kűszködik egy lovas.

Hová fut?

Hová futhat még, meggörnyedve, gyötrött
arcát a halál fekete szelébe tartva?

Milyen üzenet bíztatott reá?”

Ezzel zárul a vers, ám a súlyos kérdésre a versben válasz nem érkezik. Bevallottan ide nem tudok elképzelni semmiféle Liszt művet. De mint fontos, nagyon fontos arckép, Baka István *Panteonja* elképzelhetetlen lenne Ady nélkül. Hisz ide tartozik még egy jelentős költemény, amely a párnás sötétbe, a semmibe robogó vonatról szól, ahol az utasokat – ha vannak! –, vérpiros homály várja, s amelyek a címe szerint is *Ady Endre vonata*.

S végül még egy név, a legfontosabb Baka István magyar arcképei közül, és ez bizonyítás nélkül is nyilvánvaló: *Liszt Ferenc*. Itt verseket és műveket nem is kell említeni, oly sok van. Tegyük egygel azért itt kivételt. Ez a kisregénye, a *Szekszárdi mise*, amely nem Szekszárdról (arról is), nem a zeneműről (arról is), s talán nem is Lisztről és Séner János karnagyról szól, hanem a zseniről és a dilettánsról. S arról, ami végigkísérte Baka István egész életét, s amiről számos elemző szól majd, a Sátánnal, az angyallal s az Istennel való küzdelméről. De mindannyiunk életében, legyen hívő vagy hitetlen, nem ez az egyik legfőbb kérdés? Ezért is a *Szekszárdi mise* utolsó soraival, az ottani kép látványával zárom ezt a rövid leltárt, miközben kérem, ne feledkezzenek el Zrínyiről, Madáchról, Petőfiről, Vörösmartyról, Széchenyiről, Adyról és Liszt Ferencről, és persze ne feledkezzenek el Baka Istvánról sem, aki itt, Szekszárdon született 50 évvel ezelőtt és immáron harmadik éve itt pihen örök álmát. Mint Séner János, akinek „holttestét Baka Márton, az újvárosi templom sekrestyése találta meg augusztus 4-én reggel öt órakor, amikor kinyitotta a templomot. Séner az oltár és a padosok közötti térségen hevert arca borulva, mintha imádkozás közben érte volna a halál. Körülötte, a kövön szétszóródva kottalapok fehérlettek. Amikor a törvényszéki orvos megérkezett, és megfordította a tetemet, a jelenlevők meglepetten kiáltottak fel: a szerencsétlenül járt férfi arcán az átszellemült boldogság kifejezése rögződött meg – immár örökre.”